

V literatuře věnované historii agrárního zákonodárství prvních let sovětské vlády zaujímá přední místo práce českého právního historika, pracovníka katedry sovětského státu a práva, Karla Malého st. „Pozemkové zákony Říjnové revoluce“¹ vydaná v nakladatelství University Karlovy v Praze. Autor pozorně rozebral základní zákonodárné akty tohoto období: dekret o půdě (§ 2 monografie) a zákon o socializaci půdy (§ 4). Neomezil se na rozbor těchto normativních aktů; popsal boj za provedení dekretu o půdě a jeho výsledky (§ 3) a rozdělení půdy v r. 1918 (§ 5), načež vyložil některé své teoretické závěry plynoucí z analýzy pozemkových zákonů Říjnové revoluce (§ 6).

Středem pozornosti autora je dekret o půdě. O jeho základních principech nebo jednotlivých ustanoveních se hovoří ve všech paragrafech knihy. Je to zcela přirozené, neboť K. Malý oprávněně kritizuje ty autory, kteří psali o zásadních rozdílech mezi dekretem o půdě a zákonem o socializaci půdy a stavěli je vzájemně proti sobě.² Z otázek agrárního zákonodárství Říjnové revoluce nejvíce přitahuje autorovu pozornost otázka vyrovnávacího užívání půdy a otázka o nacionalizaci půdy, jejichž rozbor se stal speciálním cílem jeho práce.³

K. Malý vykládá zkoumané otázky v neustálé polemice s jinými autory. Kritizuje nejen buržoazní autory, kteří nepochopili agrární zákonodárství Říjnové revoluce nebo je někdy vědomě zkreslují, ale kritizuje i názory mnoha sovětských autorů. Historiografický aspekt knihy a její původní koncepce, kterou autor uplatňuje, činí jeho práci zajímavou, zvláště pro sovětského čtenáře.

Základní myšlenka K. Malého spočívá v tom, že pozemkové zákony Říjnové revoluce, a především dekret o půdě, uzákonily všechny rolnické požadavky obsažené ve Vzorovém rolnickém mandátu o půdě a tím bylo zajištěno splnění agrárního programu bolševické strany.⁴ Důsledně opakuje, že mandát tvoří „nedílnou složku dekretu“, „neoddělitelnou část dekretu“.⁵ Avšak mandát byl sestaven esery s využitím formulací agrárního programu eserů — programu socializace půdy. Autor správně kritizuje ty sovětské badatele, kteří v letech kultu osobnosti Stalina „delikátně obcházeli“ otázku, proč se v dekretu o půdě nehovořilo přímo o zavedení státního vlastnictví půdy, o nacionalizaci půdy.⁶ Přesvědčivě dokazuje, že formulace mandátu o zrušení soukromého vlastnictví půdy a jejím prohlášení za vlastnictví všeho lidu v podmínkách vítězství Říjnové revoluce objektivně vyjadřovala pouze zavedení státního vlastnictví půdy, pročež ze zařazení formulací programu socializace půdy do sověts-

¹ Karel Malý, *Pozemkové zákony Říjnové revoluce*, Praha, Universita Karlova, 1965, str. 81

² Viz *tamtéž*, str. 41—42.

³ Viz *tamtéž*, str. 18.

⁴ *Tamtéž*, str. 10, 11 aj.

⁵ *Tamtéž*, str. 15, 21.

⁶ *Tamtéž*, str. 23.

ských zákonů nelze vyvozovat, jak to dělali buržoazní historici a právníci, že bolševici provedli program eserů.⁷

Při všech přednostech práce K. Malého vyvolávají jeho některé závěry námitky.

Je správné, že sovětské agrární zákonodárství bylo do jara 1918 tak říkajíc „prodechnuto eserskou socializací“, ale nelze říci, že k tomu došlo v důsledku uzavření bloku bolševiků s levými esery a vlivu levých eserů v sovětských pozemkových orgánech.⁸ V. I. Lenin napsal, máje na mysli dekret o půdě, že „zákon o socializaci jsme vydali v době, kdy jsme s levými esery žádnou dohodu neměli; a tento zákon je právě výrazem naší dohody se středními rolníky, s rolnickou masou a ne s levoeserskými intelektuály“.⁹

Nezdá se nám příliš zdařilá teze autora o „uzákonění socializace půdy“: „Tím, že byla uzákoněna socializace půdy, bylo vlastně dosaženo i nacionalizace půdy.“¹⁰ To však nejsou rovné veličiny: nacionalizace půdy se stala objektivním faktem, základním principem sovětského pozemkového práva, zatímco socializace půdy — to je jen formulace zákonodárského aktu, která, jak napsal V. I. Lenin, vyjadřovala jen „tendenci, přání, přípravu přechodu k socialismu.“¹¹

K. Malý neprávem kritizuje sovětské autory — právníčku N. D. Sergijevskou a historika G. V. Šarapova, kteří napsali, že dekret o půdě uskutečnil rezoluci Dubnové konference bolševiků o agrární otázce. Jeho názory na tuto otázku vyžadují podstatných korektur. Nejedná se o to, že považuje za nesprávné stavět rovnítko mezi bolševický agrární program a obsah dekretu o půdě, že dekret o půdě modifikoval rezoluci dubnové konference.¹² S určitými výhradami by bylo možné tyto výtky přijmout. Avšak nelze souhlasit s jeho interpretací některých ustanovení dubnové rezoluce.

V dubnové rezoluci se podle jeho názoru „požadavek nacionalizace půdy nespojoval s jejím rozdělením, ale hovořilo se v něm naopak o tom, že velké statky neměly být rozděleny rolníkům, nýbrž měla z nich být vytvořena velká vzorná hospodářství“.¹³ Avšak to je zřejmé nedorozumění. V dubnové rezoluci se ihned za požadavkem okamžité a úplné konfiskace veškeré statkářské půdy ve 2. bodu hovořilo o tom, že „strana se rozhodně zasazuje o to, aby všechna půda byla okamžitě odevzdána do rukou rolnictva“...¹⁴ Všem součastníkům bylo natolik jasné, že se tím myslí přechod konfiskovaných pozemků do užívání drobných rolnických hospodářství, že nějakých vysvětlivek o rozdělení velkostatků mezi rolníky nebylo zapotřebí. V 9. bodě se pak hovořilo o tom, že strana „musí doporučovat... aby z každého statkářského panství bylo utvořeno dosti velké vzorné hospodářství“.¹⁵ Tím se při tom rozumělo a vysvětlovalo se to tak, že strana doporučuje vytvářet takováto společenská hospodářství, jak uvedl např. V. I. Lenin na Všeruském rolnickém sjezdu 22. května 1917, z „každého velkého hospodářství“, z každé větší „statkářské ekonomie“,¹⁶ které existovaly jen

⁷ Viz *tamtéž*, str. 25, 26.

⁸ *Tamtéž*, str. 16.

⁹ V. I. Lenin, *Poln. sobr. soč.*, t. 37, str. 36.

¹⁰ Karel Malý, str. 27.

¹¹ V. I. Lenin, *Poln. sobr. soč.*, t. 37, str. 324.

¹² Karel Malý, str. 28.

¹³ *Tamtéž*.

¹⁴ *KPSS v rezolucijach i rešenijach sjezdov, konferencij i plenumov OK*, č. 1, M. 1954, str. 341.

¹⁵ *Tamtéž*, str. 341—342.

¹⁶ V. I. Lenin, *Poln. sobr. soč.*, t. 32, str. 186.

na nevelké části statkářské půdy. Rolnické mandáty a dekret o půdě též stanovily, že „pozemky s vysoce vyspělým způsobem hospodaření nesmějí být děleny.“¹⁷

Revize vyžaduje i tvrzení Karla Malého, že dubnový program bolševiků nepočítal s uzákoněním takových rolnických požadavků, jako bylo vyrovnávací užívání půdy a jiné, zařazených později do dekretu o půdě.¹⁸ Při tom v rezoluci o agrární otázce, přijaté na Dubnové konferenci, je zvláštní ustanovení:

„Ať jsou maloburžoasní utopie, do kterých všechny narodnické strany a skupiny halí boj rolnických mas proti nevolnicko-statkářské držbě půdy a proti všem feudálním okovům, poutajícím veškerou držbu půdy a její užívání v Rusku vůbec, jakékoli — už jen v tomto boji se plně obráží buržoasně demokratická, nesporně pokroková a ekonomicky nutná snaha o rozhodné rozbití všech těchto pout.“¹⁹

Nemůže být žádných pochyb o tom, že „maloburžoasními utopiemi“ byly míněny především ideologické představy o vyrovnávacím užívání půdy. Z toho plyne, že strana bolševiků i v dubnu 1917 počítala s takovýmito ideami a přiznávala ekonomickou nezbytnost opatření, s nímž byly spojeny nevědecké, utopické ideje eserů a názory rolníků.

Podle našeho názoru se K. Malému nepodařilo odkrýt pozitivní význam vyrovnávacího užívání půdy jakožto sociálně ekonomického opatření, prováděného v souladu se sovětskými zákony. Píše jen o některých jeho technických nedostatecích.²⁰ Jeho význam v sovětské zemi velmi dobře zhodnotil předseda Ústředního výkonného výboru SSSR M. I. Kalinin ve svém vystoupení na XVI. konferenci Komunistické strany v r. 1929: „Veškerá statkářská půda byla zabrána, konfiskována a téměř úplně rozdělena mezi rolnictvo, a to rozdělena vyrovnávacím způsobem. Zároveň bylo provedeno i úplné rozkulačení kulaků v oblasti užívání půdy. V současné době může kulak obdělávat nadměrnou půdu jen nelegálně nebo pololegálně, anebo tak, že si pronajme půdu u chudiny. Nyní si již nemůže přisvojovat nadměrnou půdu a volně rozvíjet kapitalistické farmy.“²¹

Konečně bych chtěl říci, že i když Říjnová revoluce dovršila v agrární otázce úkoly buržoasně-demokratické revoluce,²² nezbytnost svazku s rolnictvem a provedení agrárního programu rolnictva vyplývaly z druhého, důležitějšího úkolu bolševické strany — z úkolu zapojit rolnictvo do budování socialismu. Právě tento úkol vytyčil V. I. Lenin v době Říjnové revoluce, sotvaže byl vydán dekret o půdě. Připomeňme obecnou direktivu V. I. Lenina obsaženou v jeho „Tezích o úkolech strany + současné situaci“, napsaných v listopadu 1917:

„Dohoda s drobnou buržoazií ne ve smyslu bloku za účelem buržoasně demokratické revoluce, ne ve smyslu omezení úkolů socialistické revoluce, nýbrž pouze ve smyslu *forem* přechodu k socialismu pro jednotlivé vrstvy drobné buržoazie.“²³

Zmínili jsme se pouze o některých otázkách práce Karla Malého, avšak i to stačí, abychom udělali závěr o jejím pozitivním významu. Nepochybně i jiné otázky v ní obsažené vyvolají rovněž diskusi a povedou k dalšímu zkoumání této problematiky.

E. A. Luckij

¹⁷ *Dekrety Sovetskoi vlasti*, t. 1, M. 1957, str. 18.

¹⁸ Karel Malý, str. 28.

¹⁹ KSSS v rezolucijach..., č. 1, str. 340.

²⁰ Karel Malý, str. 45, 46.

²¹ M. I. Kalinin, *Izbrannyje proizvedenija*, t. 2, M. 1960, str. 314—315.

²² Karel Malý, str. 17.

²³ V. I. Lenin, *Poln. sobr. soč.*, t. 35, str. 424.